

Mnimon

Vol 42 (2025)

Mnimon

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ, Πολεμώντας τη λήθη: Εθνικό αφήγημα και προεστια-
νική ιστοριογραφία στη Γαλλία των Βουρβόνων ● ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΙΟΥΡΗΣ,
Δυσχέρειες στην εδραίωση του φορολογικού μηχανισμού στην επαναστατημένη
Πελοπόννησο μέσα από το παράδειγμα της επαρχίας Πύργου ● ΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΟΚΚΙΝΑΣ, Η «αρκιτούργια» του καπετάν Κώστα. Ιστορία μιάς φήμης ●
ΣΠΥΡΙΔΟΥΑ ΠΥΡΗΤΑΗ, Μουσειολογική επισκόπηση του περιοδικού *Προ-
μηθεύς* (1890-1892): Το Φωτιστογραφικό Μουσείο του Πανεπιστημίου Αθη-
νών και μουσεία Φυσικών Επιστημών του εξωτερικού στο τέλος του 19ου
αιώνα ● ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ, «Το μάνιλερ και την λόγην αντικαθιστά το
ψηροδέλιον και η πέννα». Η ψήφος του στρατού στις εκλογές του 1920
● ΚΩΣΤΗΣ ΓΚΟΤΣΙΝΑΣ, «Η μάστιγα των ναρκωτικών»: Καταναλωτικές
τάσεις και κοινωνικοί φόβοι στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης ● ΝΙΚΟΣ Ε.
ΑΛΕΒΥΖΑΚΗΣ, Η μελέτη της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και του θαλάσσιου
περιβάλλοντος στη διαδρομή της επιστημονικής σκέψης

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ, Νεοελληνική ιστορία και εκδόσεις στον Μεσο-
πόλεμο ● ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑΟΥ, Το πρόσφατο παρελθόν στην ιστο-
ριογραφία και την εκδοτική παραγωγή του ελληνικού Μεσοπολέμου ●
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΖΙΓΩΓΑΣ, Εκδοτική παραγωγή, ιστορικά βιβλία και Αριστοτέλ
στη μεσοπολεμική Ελλάδα ● ΝΙΚΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, Προς μια επι-
σκόπηση της εκδοτικής παραγωγής του Μεσοπολέμου για την ιστορία του
Νέου Ελληνισμού

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, Οι σπουδές για την Ελληνική Επανάσταση και η ανανέω-
ση της διδασκαλίας της στην εκπαίδευση ● ΝΙΚΟΣ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, Δεκεμ-
βριανά: Η απαγόρευση του συλλαλητηρίου στο Σύνταγμα

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Βασιλική Χ. Τζώγα, Χριστίνα Αργιμαντώνη, Γιώργος Β. Νικολάου, Δημήτρης
Δημητρώπουλος, Καλλιόπη Γερονιμάκη, Σίμος Μποζίκης, Χριστίνα Κου-
λούρη, Χρήστος Χατζημωσήφ, Θάνος Αγγελόπουλος

42

ΑΘΗΝΑ 2025

Χρύσα Μαρίνου – Αθανάσιος Δημάκης (επιμ.),
Ιστορίες Ξενοδοχείων: Η ανάδυση του ελληνικού
Ξενοδοχείου στη λογοτεχνία

Simos Bozikis

doi: [10.12681/mnimon.45005](https://doi.org/10.12681/mnimon.45005)

Copyright © 2026

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Bozikis, S. (2025). Χρύσα Μαρίνου – Αθανάσιος Δημάκης (επιμ.), Ιστορίες Ξενοδοχείων: Η ανάδυση του ελληνικού Ξενοδοχείου στη λογοτεχνία. *Mnimon*, 42, 315–319. <https://doi.org/10.12681/mnimon.45005>

Το ελληνικό ξενοδοχείο στη λογοτεχνία (από τον 19ο στον 20ό αιώνα): αναπαραστάσεις, γεωγραφίες και μικροϊστορίες της κοινωνικής μεταβολής. Για τον συλλογικό τόμο: Χρύσα Μαρίνου – Αθανάσιος Δημάκης (επιμ.), *Ιστορίες ξενοδοχείων: Η ανάδυση του ελληνικού ξενοδοχείου στη λογοτεχνία*, χ.τ., Εκδόσεις ΕΑΠ, 2023, 135 σ.

Οι *Ιστορίες ξενοδοχείων* είναι ένα καλαίσθητο και περιεκτικό βιβλίο. Στο καλοσχεδιασμένο εξώφυλλο (του Ηλία Νταλακίδη) απεικονίζεται το κατώφλι του φαληρικού ξενοδοχείου *Ακταίων*. Η επιβλητική κατασκευή των χιλιάδων τετραγωνικών μέτρων δεν είναι στο σύνολό της ορατή, απεικονίζεται μόνο η είσοδος με τη διπλή της σημασία (όριο και πέρασμα). Αυτή η «πρόγευση», η εστίαση, η επιλογή της κλίμακας, οι παρουσίες-απουσίες και οι διχοτομίες, στις οποίες παραπέμπει η πρώτη εικόνα, αποτελούν μια προαναγγελία για τη συνέχεια. Ο τίτλος του βιβλίου ρίχνει το βάρος στον πληθυντικό: στο πλήθος των εμπειριών, των αναπαραστάσεων και των έργων με τα οποία συνομιλούν οι συγγραφείς. Ο υπότιτλος οριοθετεί το θεματικό πλαίσιο: *Η ανάδυση του ελληνικού ξενοδοχείου στη λογοτεχνία* είναι ο κοινός παρονομαστής. Οι κοινωνικές σχέσεις και τα υποκείμενα, τα βιώματα και οι ταυτότητες, το ξενοδοχείο και τα άλλα καταλύματα σε μια σειρά λογοτεχνικά έργα, οι γεωγραφίες και οι ιστορίες που πλάστηκαν στα έργα αυτά, είναι τα υλικά πάνω στα οποία αρθρώθηκε η συγκεκριμένη μελέτη.

Στα δοκίμια του συλλογικού τόμου το ξενοδοχείο αναδεικνύεται ως ένα αγνοημένο λογοτεχνικό τοπίο-σκηνικό και αποδεικνύεται ότι οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του αποτελούν μια πολύ ενδιαφέρουσα αφετηρία χαρτογράφησης της ελληνικής νεωτερικότητας. Αυτός ο στόχος συνοψίζεται επιγραμματικά στον πρόλογο (Άννα Δεσποτοπούλου): οι βασικές ιδέες παρουσιάζονται ενδελεχώς στην Εισαγωγή (Χρύσα Μαρίνου – Αθανάσιος Δημάκης) και ακολουθούν έξι προσεγγίσεις (τις υπογράφουν αντίστοιχα η Ευτέρπη Μήτση, ο Μανόλης Αρκολάκης, ο Βασίλης Λέτσιος, ο Αθανάσιος Δημάκης και η Ελένη Παπαργυρίου), που εστιάζουν σε πεζογραφικά και ποιητικά έργα, γραμμένα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα: 1) οι *Φωτιές που σιγοκαίνε* του Τζ. Γκίσινγκ, 2) *Η Αθήνα μας* του Ν. Σπανδωνή, 3) ο *Αυτόχειρ* του Μ. Μητσάκη, 4) οι *Ιθάκες* του Κ. Π. Καβάφη, 5) *Ο δρόμος από τον Κολωνό* του Ε. Μ. Φόστερ και 6) έργα των Κ. Πολίτη – Α. Τερζάκη – Μ. Καραγάτση.

Οι συγγραφείς των δοκιμίων εκκινούν από παρόμοιες ή παραπλήσιες θεωρητικές αφετηρίες, διατηρούν ένα κοινό εννοιολογικό πλαίσιο και επιβεβαιώνουν ότι οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του ξενοδοχείου μπορούν να καταστούν ένα γόνιμο πεδίο κριτικού στοχασμού.

Οι *Ιστορίες* παρακολουθούν φιγούρες συνυφασμένες με το ταξίδι (τον περιηγητή, τον τουρίστα, τον επισκέπτη), χωρίς να παραλείπουν –άμεσα ή έμμεσα– άλλες συναφείς εμπειρίες (τον εκπατρισμένο, τον εξόριστο, τον μετανάστη κ.ά.). Παρακολουθούν λογοτεχνικούς ήρωες, που επιδιώκουν κατά περίπτωση

την επικοινωνία ή/και την απομόνωση, που αξιολογούν και αξιολογούνται, που είναι θεατές και θέαμα μαζί. Συγκεντρώνουν την προσοχή τους στον τρόπο που εγγράφονται τα ίχνη των κοινωνικών σχέσεων στον χώρο, στις ευκαιρίες και στους περιορισμούς της χωρο-κοινωνικής διαλεκτικής. Εξετάζουν πώς ο χώρος επαναπροσδιορίζει τις κοινωνικές σχέσεις –καθώς, όπως σημειώνεται, το ξενοδοχείο «προσφέρει μια γκάμα νέων ταυτοτήτων και κοινωνικών σχέσεων που συχνά υπερβαίνουν τα προηγούμενα χαρακτηριστικά όρια των λογοτεχνικών ηρώων».¹

Οι *Ιστορίες* αυτές διαδραματίζονται σε χώρους φιλοξενίας (ξενοδοχεία, πανδοχεία, καμπίνες πλοίων) και σε ανάλογα τοπία: στο αστικό κέντρο, στην Αθήνα κ.α., ανάμεσα σε μνημεία και σπασμένα μάρμαρα, πολυτελή κτήρια, αγορές, σκόνες και καμινάδες εργοστασίων· στην ύπαιθρο, μέσα στην οργιωδή βλάστηση της αγεωγράφητης χώρας² ή στο φαντασιακά αρμονικό περιβάλλον ενός μνημειακού τόπου³ στο πέλαγος, κάπου ανάμεσα, κατά την πλεύση από λιμάνι σε λιμάνι (το ατμόπλοιο ως κατάλυμα και ως μέσο).⁴ Οι αναπαράστασεις του καταλύματος και του ευρύτερου χώρου δεν παραπέμπουν σε αδρανή-παθητικά τοπία. Οι συγγραφείς αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο διασταυρώνονται χώροι και χρόνοι, γεωγραφίες και ιστορίες, αμοιβαιότητες και εντάσεις –όπως φαίνεται στο ακόλουθο παράθεμα:

Η άφιξη του προπορευόμενου κ. Λούκας (Mr. Lucas) στην Αρκαδία, η οποία ως όραμα αρμονικής συνύπαρξης με τη φύση διαπνέει το πανδοχείο, συνιστά την κλιμάκωση μιας μάλλον αποθαρρυντικής περιήγησης: «Μα η Αθήνα ήταν μες στη σκόνη, οι Δελφοί νγροί, οι Θεομοπύλες πεζές». [...] Την αποικιοκρατική ματιά του αφηγητή κεντρίζει ένα βρόμικο περιβάλλον μακριά από τα εχέγγυα του οργανωμένου, μητροπολιτικού ξενοδοχειακού πολιτισμού».⁵

Οι *Ιστορίες ξενοδοχείων*, από μεθοδολογική άποψη, συνδυάζουν την ολιστική προσέγγιση των *Humanities* (Γλώσσα, Λογοτεχνία, Κοινωνική Θεωρία, Ιστορία) χωρίς να αποφεύγουν –όπου χρειάζεται– τα εξειδικευμένα εργαλεία από ποικίλα πεδία, όπως η Κοινωνική και Οικονομική Ιστορία. Αυτή η δυνατό-

1. Χρύσα Μαρίνου – Αθανάσιος Δημάκης (επιμ.), *Ιστορίες ξενοδοχείων: Η ανάδυση του ελληνικού ξενοδοχείου στη λογοτεχνία*, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2023, «Εισαγωγή», σ. 17.

2. Δανειζομαι τον όρο από τη Λίλα Λεοντίδου, *Αγεωγράφητος Χώρα: Ελληνικά είδωλα στις επιστημολογικές διαδρομές της ευρωπαϊκής γεωγραφίας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2005.

3. Ευτέρπη Μήτση, «Φιλοξενία και αποξένωση στα αθηναϊκά ξενοδοχεία του Τζορτζ Γκίσινγκ», *Ιστορίες ξενοδοχείων*, ό.π., σ. 35· Αθανάσιος Δημάκης, «“Ένα πλίθινο σαράβαλο”: Το α-φιλόξενο κατάλυμα και “Ο δρόμος από τον Κολωνό” στον Ε.Μ. Φόρστερ», στο ίδιο, σ. 93-96.

4. Βασίλης Λέτσιος, «10άκες: Ο Καβάφης των ταξιδιών, των πλοίων, των ξενοδοχείων», στο ίδιο, σ. 76, 82.

5. Α. Δημάκης, «“Ένα πλίθινο σαράβαλο”», ό.π.

τητα γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στην ανάλυση της θέσης και των χαρακτηριστικών των χώρων φιλοξενίας με άξονα τις κοινωνικές ιεραρχίες και τους κοινωνικούς-γεωγραφικούς καταμερισμούς: το πολυτελές αστικό ξενοδοχείο στην Πλατεία Συντάγματος, ως προς το κατά βάση επαρχιακό πανδοχείο/χάνι ή το φθηνό ξενοδοχείο της Ομόνοιας, το οποίο υποδέχονταν τον κόσμο που έφτανε από την επαρχία.⁶

Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για μια μελέτη που εστιάζει στις λογοτεχνικές αναπαραστάσεις, η οποία καταλήγει σε εποικοδομητικές διαπιστώσεις. Εξετάζει το ξενοδοχείο ως οργανωτικό πυρήνα πεζογραφικών και ποιητικών κειμένων: συγκροτεί ένα ερευνητικό προηγούμενο, το οποίο μπορεί να συνομιλήσει

με οπτικές που εκκινούν από άλλες παραδόσεις και άλλου είδους πηγές (για το ίδιο θέμα)· και συζητά νέες ενδιαφέρουσες ερευνητικές κατευθύνσεις, με άξονα την πανοραμική λογοτεχνία σε ελληνικά έργα του 19ου αιώνα.⁷

Η θέση ότι το φαινόμενο του ξενοδοχείου ήταν θεμελιώδες σε μια σειρά πεζογραφικά και ποιητικά έργα καθώς και το ότι οι λογοτεχνικές του αναπαραστάσεις αποτελούν μια γόνιμη αναλυτική αφετηρία προκύπτει αβίαστα. Μά-

6. Ε. Μήτση, «Φιλοξενία και αποξένωση», ό.π., σ. 31. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται (στο ίδιο, σ. 29, 33-34) ότι το 1890 η διαμονή στο πολυτελές *Grand Hôtel* της Πλατείας Συντάγματος κόστιζε 10 φράγκα. Ο συγγραφέας Τζορτζ Γκίσινγκ, που γνώριζε από πρώτο χέρι την αθηναϊκή πραγματικότητα, έβρισκε αυτό το αντίτιμο πολύ καλό για το επίπεδο της πολυτέλειας που πρόσφερε, αλλά υψηλό για τον δικό του προϋπολογισμό. Γι' αυτό τον λόγο μετακινήθηκε στο ξενοδοχείο *Στέμμα*, που ήταν για τον ίδιο προσιτό. Στο ίδιο απόσπασμα παρατίθεται το ύψος του ημερομισθίου της εποχής στην Ελλάδα (σε δραχμές). Συνδυάζοντας αυτά τα στοιχεία με επιπλέον δεδομένα από άλλες πηγές –βλ. Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, «Η εξέλιξη των ημερομισθίων στην Ελλάδα του 19ου αιώνα», *Ο Πολίτης*, τχ. 31 (1979), σ. 22-30– προκύπτει ότι η διαμονή στο *Grand Hôtel* αντιστοιχούσε σε 4-5 ημερομίσθια χειρωνακτικής εργασίας στην Ελλάδα ή 2-2,5 ημερομίσθια αντίστοιχης εργασίας στην Αγγλία. Αντίθετα, στο *Στέμμα* το δωμάτιο κόστιζε περίπου ένα ημερομίσθιο στην Ελλάδα ή μισό στην Αγγλία –μια τιμή που τελικά ήταν ανεκτή για τον Άγγλο ταξιδιώτη.

7. Μανώλης Αρκολάκης, «Πανοραμική λογοτεχνία και ξενοδοχείο στην Ελλάδα: Η Αθήνα μας, του Νικολάου Σπανδωνή», *Ιστορίες ξενοδοχείων*, ό.π., σ. 51.

λιστα, αυτό το φαινόμενο προσδιορίζεται μέσα από μια σειρά αντιδιαστολών και διχοτομιών, που έχουν ξεχωριστή θέση στη διαδικασία της τεκμηρίωσης (οικία-ξενοδοχείο, πανδοχείο/χάνι-ξενοδοχείο, επώνυμο-ανώνυμο, ντόπιος-επισκέπτης, εγκατεστημένος-ανέσπιος, μόνιμο/σταθερό – προσωρινό/εφήμερο, καθημερινό-εξωτικό, ρουτίνα-έκπληξη, οικείο-ανοίκειο, εργασία-αναψυχή, παραγωγή-κατανάλωση).

Τα ίχνη αυτών των διχοτομιών ανακαλύπτονται με μεγάλη προσοχή στα πρωτογενή έργα και αναδεικνύονται με αντίστοιχη επιδεξιότητα. Ας σταθούμε σε δύο χαρακτηριστικά παραθέματα:

[Το κλεμμένο] ζευγάρι καταλύει σε κάποιο φτηνό ξενοδοχείο στο λιμάνι του Πειραιά. Εκεί τους βρίσκει ο πατέρας της κοπέλας, που προσπαθεί να κουνουλώσει το σκάνδαλο αρραβωνιάζοντας τους δύο νέους. Η κάμαρα του ξενοδοχείου είναι ο περίκλειστος χώρος που αποκόρπτει από τον κοινωνικό έλεγχο την παραβατική συμπεριφορά τους· ως αρραβωνιασμένο ζευγάρι, μπορούν να επιστρέψουν στον χώρο της οικίας.⁸

Εγκλωβισμένος σ' ένα αναπόδραστο κύκλωμα επαναλήψεων και επιστροφών βρίσκεται και ο αφηγητής. Σ' αυτό συμβάλλει η χρήση του παραθύρου ως αφηγηματικού τεχνάσματος [...]. Ο αφηγητής, ο οποίος στέκεται έξω από το κτίριο και κοιτάζει «προς αυτό προσεκτικά, εξετάζων την όλην θέαν του», δεν είναι μόνο υποκείμενο της θέασης αλλά και αντικείμενό της, καθώς το ξενοδοχείο επίσης στρέφει το βλέμμα του προς το μέρος όπου στέκεται ο θεατής.⁹

Εντέλει, οι συγγραφείς των δοκιμίων συζητούν τα χαρακτηριστικά κάθε χώρου (οικίας-ξενοδοχείου κ.ά.) σε συνδυασμό με τις κοινωνικές λειτουργίες, τους ρόλους, τα νοήματα κ.λπ. Αναγνωρίζουν ότι οι χώροι ήταν οριοθετημένοι αλλά όχι στεγανοί, διακριτοί αλλά και συνδεδεμένοι-παραπληρωματικοί. Αυτή η τελευταία ιδέα φέρνει το βιβλίο πιο κοντά στη συζήτηση για τις διχοτομίες και τα όριά τους, όπως έχει αναπτυχθεί στις *Κριτικές προσεγγίσεις των τουριστικών σπουδών*.¹⁰ Αναπόφευκτα, οι *Ιστορίες ξενοδοχείων* χαρτογραφούν

8. Ελένη Παπαργυρίου, «Ξένοι και ξενοδοχεία στο ελληνικό μυθιστόρημα της δεκαετίας του 1930», στο *ίδιο*, σ. 118-119.

9. Αθηνά Μαρκοπούλου, «“Εις ένα εκ των δωματίων της Μεγάλης Βρετανίας”: Ξενοδοχείο και ανεσιτότητα στο αφήγημα “Αυτόχειρ” του Μιχαήλ Μητσάκη», στο *ίδιο*, σ. 70.

10. Για τις προσλήψεις του τουριστικού φαινομένου και ένα προβληματισμό σχετικά με αυτά τα δίπολα, βλ. Μιχάλης Νικολακάκης – Δέσποινα Νάζου – Μανόλης Τζανάκης, «Απο-εξωτικοποιώντας τον τουρισμό: Η κριτική στροφή στις τουριστικές σπουδές και η ενσωμάτωσή της στις εγχώριες έρευνες», *Ταξίδια χωρίς προορισμό: Κριτικές προσεγγίσεις στις τουριστικές σπουδές*, Αθήνα, Νήσος, 2022, σ. 45. Σπύρος Δημανόπουλος, «“Διαδρομές” της ιστορίας του τουρισμού στην πολιτική, την κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία», στο *ίδιο*, σ. 224-225.

αναπαραστάσεις που ήταν συνυφασμένες με την ανάδυση και την πρόσληψη του ξενοδοχείου σε μια ορισμένη εποχή —κάτι που αποτελούσε μέρος του στόχου. Μια ενδεχόμενη, μάλιστα, επέκταση της έρευνας ή ένας αναπροσανατολισμός θα μπορούσε να εστιάσει σε άλλες όψεις αυτού του πολυσχιδούς φαινομένου, διερευνώντας νέους συνδυασμούς ή εναλλακτικές προσεγγίσεις.

ΣΙΜΟΣ ΜΠΟΖΙΚΗΣ

Λύντια Τρίχα, *Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ο εμπνευστής του συνταγματικού κράτους*, Αθήνα, Πατάκη, 2024, 784 σ.

Η ερευνητική και συγγραφική ενασχόληση των ιστορικών με ιστορικές προσωπικότητες —η, όπως τους έλεγαν παλαιότερα, μεγάλους άνδρες— έχει γνωρίσει οπωσδήποτε ύφεση τις τελευταίες δεκαετίες λόγω των κυρίαρχων ρευμάτων της σύγχρονης ιστοριογραφίας που έχει δώσει προτεραιότητα στα συλλογικά υποκείμενα έναντι της ηγετικής προσωπικότητας. Ωστόσο, οι ιστορικοί πάντα γοητεύονταν από ιστορικές προσωπικότητες όπως ο Μαυροκορδάτος, ο Καποδίστριας, ο Κωλέττης, ο Μακρυγιάννης και ο Καραϊσκάκης. Και επίτηδες αναφέρω τελείως διαφορετικούς ανθρώπους αλλά που είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό: άλλαξαν στη διάρκεια της ζωής τους, επειδή έζησαν σε μια εποχή επαναστατική, κατακλυσμιαίων αλλαγών. Από άλλη αφετηρία ο καθένας, αποφάσισαν να ορίσουν αλλιώς την πορεία τους, να τολμήσουν και να βουτήξουν στην περιπέτεια μιας προσωπικής μεταμόρφωσης που έβαινε παράλληλα προς μεγάλους ιστορικούς μετασχηματισμούς· ή μάλλον ήταν μέρος τους. Για μας τους ιστορικούς αυτό είναι το πεδίο που μας γοητεύει: η κατανόηση των αιτίων, των όρων, των προϋποθέσεων, των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων της ιστορικής αλλαγής. Το γιατί και το πώς.

Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος έζησε τεκτονικές αλλαγές στη διάρκεια της ζωής του (γεννήθηκε το 1791 και πέθανε το 1865) σε όλα τα επίπεδα: από παγκόσμιας εμβέλειας αλλαγές που επηρέαζαν τη ζωή των ανθρώπων, όπως ο τρόπος που ταξίδευαν και μετακινούνταν (σιδηρόδρομοι, ατμόπλοια), έως μείζονες πολιτικές αλλαγές, εκ των οποίων η σημαντικότερη για τα καθ' ημάς και τον Μαυροκορδάτο βεβαίως ήταν η ίδρυση του ελληνικού κράτους. Θεωρώ συναρπαστικό ότι αυτές οι αλλαγές αποτυπώνονται με τον πιο εύγλωττο τρόπο στην ενδυμασία του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου. Αν δούμε τα πορτρέτα του, που δημοσιεύονται στο βιβλίο της Λύντιας Τρίχα, θα αντιληφθούμε τι σημαίνει ιστορική αλλαγή. Στα πορτρέτα από την παραμονή του στη Γενεύη (1818-1819) ο Μαυροκορδάτος απεικονίζεται ως Οθωμανός αξιωματούχος, με τη γνωστή πολυτελή ενδυμασία που περιλαμβάνει τουρμπάνι, βράκα, κάπα και πασούμια. Αν έβλεπε την εικόνα κάποιος που αγνοούσε την ταυτότητα του απεικονιζόμενου, θα νόμιζε ότι πρόκειται για κάποιον επιφανή Τούρκο. Σε πορτρέτα του